

Rapport fra fact-finding mission til Ukraine

Belysning af forholdene for det jødiske mindretal

9. - 18. februar 2000

Udlændingestyrelsen, Danmark og Utlændingsdirektoratet, Norge

Indholdsfortegnelse

1. INDLEDNING	4
2. HISTORIE	5
3. DEMOGRAFI	7
3.1. <i>EMIGRATION</i>	8
4. GENERELLE SOCIALE, ØKONOMISKE, UDDANNELSESMÆSSIGE OG POLITISKE FORHOLD	10
4.1. <i>SOCIALE OG ØKONOMISKE FORHOLD</i>	10
4.2. <i>UDDANNELSE</i>	10
4.3. <i>JØDISKE ORGANISATIONER</i>	11
4.4. <i>POLITISKE FORHOLD</i>	12
4.5. <i>JØDISK PRESSE</i>	13
5. RELIGIØSE FORHOLD	14
6. RETSLIGE VILKÅR	15
6.1. <i>LOVGIVNING I FORHOLD TIL MINDRETAL, HERUNDER JØDER</i>	15
6.2. <i>RELIGIONSFRIHED</i>	15
6.3. <i>FORHOLD OMKRING DOKUMENTER OG UDSTEDELSE AF DOKUMENTER</i>	15
7. FORHOLDET MELLEM JØDER OG ANDRE BEFOLKNINGSGRUPPER	17
7.1. <i>FORMER FOR ANTISEMITISME</i>	18
7.2. <i>ANTISEMITISK PRESSE</i>	18
7.3. <i>ANTISEMITISKE GRUPPER OG ORGANISATIONER</i>	19
8. FORHOLDET MELLEM JØDER OG MYNDIGHEDER	21

9. RETSSYSTEM OG RETSHÅNDHÆVELSE	23
10. IND- OG UDREJSEFORHOLD	25
11. LISTE OVER KONSULTEREDE PERSONER	26
12. BILAG.....	27
<i>Bilag 1</i>	<i>28</i>
<i>Bilag 2.....</i>	<i>29</i>
<i>Bilag 3.....</i>	<i>31</i>
<i>Bilag 4.....</i>	<i>35</i>
<i>Bilag 5.....</i>	<i>39</i>

1. Indledning

Den danske Udlændingestyrelse og det norske Utlendingsdirektoratet foretog i perioden 9.-18. februar 2000 en fælles fact-finding mission til Ukraine med det formål at tilvejebringe oplysninger om det jødiske mindretals forhold i Ukraine.

Delegationen afholdt møder med ambassader, internationale- og nationale menneskerettighedsorganisationer, myndigheder og advokater samt jødiske organisationer i Kiev og Odesa. (Jfr. bilag 1 med kort over Ukraine samt afsnit 11 med liste over konsulterede personer.)

Delegationen blev overalt godt modtaget. Der blev ved de fleste møder brugt tolk. Med én undtagelse, nemlig en vestlig ambassade, ønskede ingen af missionens kilder at være anonyme.

Missionens formål var at indhente oplysninger og foretage undersøgelser i forhold til følgende kommissorium:

Delegationen skal i en fact-finding rapport efter møder med relevante myndigheder, internationale og nationale organisationer og NGO'er (non-governmental organisation) m.v. belyse følgende forhold i relation til situationen for det jødiske mindretal i Ukraine:

Demografi

Generelle sociale, økonomiske, uddannelsesmæssige og politiske forhold
Religiøse forhold

Retslige vilkår

- Lovgivning i forhold til mindretal, herunder jøder
- Religionsfrihed
- Forhold omkring dokumenter og udstedelse af dokumenter
-

Forhold mellem jøder og andre befolkningsgrupper

- Eventuel antisemitisme
- Eventuelle antisemitiske grupper

Forholdet mellem jøder og myndigheder

Retssystem / Retshåndhævelse, herunder klageadgang og klagemuligheder ved eventuelle overgreb
Ind- og udrejseforhold

2. Historie

Det, der i dag er Ukraine, var indtil 1600 og 1700 tallet besat af henholdsvis polakker, litauer, ungarer, tatarer og Ottomanske tyrkere. Efter en kort selvstændighedsperiode i midten af det 1700 tallet kom det østlige Ukraine under Rusland, medens det vestlige Ukraine kom under Polen og senere Ungarn og det Habsburgske rige. Først med afslutningen af 1. verdenskrig, og efter den russiske oktoberrevolution i 1917, hvor det kommunistisk bolsjevistiske styre som led i Brest-Litovst fredsaftalen måtte afstå det østlige Ukraine til det tyske militær, oplevede Ukraine en kort periode med selvstændighed. I januar 1918 erklærede det østlige Ukraine sig som Den Uafhængige Ukrainske Folkerepublik, og med sammenbruddet af det Habsburgske rige erklærede det vestlige Ukraine sig i november 1918 ligeledes som en uafhængig folkerepublik. I januar 1919 indgik de to ukrainske folkerepublikker en formel union. De russiske bolsjevikkers mislykkede forsøg på at invadere Polen i begyndelsen af 1919 førte til, at dele af Vestukraine som led i en fredsaftale måtte afstås til henholdsvis Polen, Tjekkoslaviet og Rumænien. Efter den Røde Hærs gentagne invaderinger i Østukraine blev der i begyndelsen af 1920 efter det tredje forsøg oprettet en Ukrainsk Sovjetrepublik. Ukraine var herefter endnu engang splittet. Med afslutningen af 2. verdenskrig blev Ukraine med indlemmelsen af de vestukrainske områder, som var afstået til Polen, Tjekkoslaviet og Rumænien, igen samlet, men landet hørte fortsat til Unionen af Socialistiske Sovjet Republikker. Først med opløsningsprocessen af sovjetstyret i slutningen af 1980'erne kunne Ukraine erklære sig suveræn (i juli 1990), og med det Ukrainske Øverste Sovjets erklæring som uafhængig stat den 24. august 1991 blev Ukraine for første gang i sin historie et samlet selvstændigt og uafhængigt land.

De østslaviske jøders historie går tusind år tilbage og er i hele perioden karakteriseret ved såvel statslig som folkelig antisemitisme, ved forfølgelse, pogromer, diskriminering og segregering. Forholdene førte til en omfattende jødisk udvandring mellem 1870 og 1914 således, at en stor andel af de engelske og nordamerikanske jøder er udvandrede russiske og polske jøder. Det førte også til, at en stor andel jøder deltog i det 19. og 20. århundredes revolutionære aktiviteter. Således var det jødiske parti "Bund" ved århundredskiftet det eneste eksisterende russiske massearbejderparti. Efter februarrevolutionen i 1917 og det russiske tsarstyres fald var en af de første handlinger den indsatte provisoriske regering foretog sig, at skabe legalt grundlag for jødernes ligeberettigelse. Med oktoberrevolutionen samme år og oprettelsen af det ateistiske og antinationalistiske sovjetstyre udviklede landet sig til en totalitær stat, som ikke kun berørte jøderne, men også alle andre sovjetborgere.

Fra midten af 1930'erne under Stalinperioden¹ og fremover blev jøderne udsat for en statslig diskriminering i form af begrænsninger i uddannelse og beskæftigelse. Med hensyn til uddannelse var jøderne dog i forvejen overrepræsenteret blandt de veluddannede. Således var i midten af

¹ Under udrensningerne i kommunistpartier og i forbindelsen med Moskvaproceserne i midten af 1930'erne blev også en stor del jøder arresteret, henrettet eller sendt i arbejdslejre. Jødernes andel blandt de udrensede var større end andre nationaliteters svarende til jødernes større andel blandt de ældre bolsjevikker, som udrensningerne var rettet mod. Kort før Stalins død i 1952 havde en ny Moskvaproces, som denne gang skulle rettes mod jødiske læger, været under forberedelse.

1940'erne 50% af advokaterne i Skt. Petersborg og 10% af medlemmerne i det sovjetiske videnskabsakademi jøder. Jøderne blev dog holdt ude af offentlige erhverv og fra politisk indflydelse. Der var således ingen jøder i regeringen, i ledelsen af kommunistpartiet, i diplomatiet eller i militærledelsen. Selvom jøder i deres dokumenter under nationalitet fik anført "jødisk", var de i modsætning til alle øvrige etniske nationaliteter i Sovjetunionen ikke repræsenteret i Rådet for Nationaliteter og var således afskåret fra at have en politisk stemme. I modsætning til de fleste etniske minoriteter i Sovjetunionen havde jøderne ikke egne kulturelle institutioner eller mulighed for undervisning på deres sprog, jiddisch eller hebraisk.

Nazisternes holocaust på jøderne under 2. verdenskrig medførte, at de sovjetiske jøders andel af den sovjetiske befolkning faldt fra 2,5% til 1%, og at det jødiske tab var fire gange højere end den øvrige befolknings. Disse særlige forhold blev fortiet af de sovjetiske ledere, og det var kun med indgriben fra russiske intellektuelle, herunder den russiske forfatter Evgenija Evtušenko, at det blev forhindret, at Babij Jar i Kiev, hvor den første store massakre på jøder - ikke kun i Sovjetunionen, men også i Europa - i september 1941 fandt sted, blev omdannet til et rekreativt område.

Krigen i Mellemøsten i 1967 og 1973 førte til intensive anti-israelske, anti-zionistiske, anti-semitiske og anti-jødiske kampagner i Sovjetunionen, og fra begyndelsen af 1970'erne til begyndelsen af 1980'erne emigrerede omkring en kvart million jøder til Israel.²

I Ukraines selvstændighedsbestræbelser i slutningen af 1980'erne har jøderne ifølge den ukrainske Helsinkikomite været særdeles aktive. Mange jødiske ledere var i denne periode også aktive i ukrainske organisationer, og således opstod der venskaber mellem ukrainske og jødiske dissidenter (afvigere fra den politisk herskende linje). Der blev som eksempel på det gode forhold ifølge Helsinkikomiteen flaget med israelske flag blandt ukrainerne og med ukrainske flag, før det blev officielt, blandt jøderne. De politiske organisationer, der opstod under selvstændighedskampen, havde ingen antisemitiske slagord på deres programmer. Straks efter Ukraines selvstændighed blev samtlige love med antisemitisk indhold ophævet.

² Kilder: L. Kochan (Ed.): *The Jews in Soviet Russia Since 1917*. Oxford 1978, samt Dr. Andrew Wilson: *Ukraine. History. i Eastern Europe and the Commonwealth of Independence States* 1999, London 1998.

3. Demografi

Jøder er i dag en blanding af efterkommere af konverterede og efterkommere fra de oprindelige israelske jøder. Jødedom praktiseres i dag af mennesker med forskellig etnisk baggrund. Der findes en række jødiske hovedgrupper; de østeuropæiske og nordamerikanske ashkenazim jøder, sephardi jøderne fra Middelhavet, arabiske og jemenittiske jøder, persiske og etiopiske jøder, kaifeng jøder fra Kina og små grupper af jøder i det sydlige Libyen, Burma og Indien. Desuden har der ifølge legender også eksisteret en gruppe afrikanske jøder og indfødte amerikanske jøder. I Uganda findes i dag en gruppe abayudaya jøder, som dog er konverterede jøder.

Inden for jødedommen findes der tre religiøse hovedretninger, nemlig den konservative, den ortodokse jødedom og den reformistiske / progressive jødedom. Som en udløber af den konservative jødedom findes desuden den rekonstruktivistiske jødedom. Til alle hovedretninger findes desuden flere undergrupper. Den fremherskende religiøse retning i Østeuropa er hasidismen. Hasidisme kommer af ordet hasid, som betyder from. Retningen blev grundlagt af Rabbi Israel Ba'al Shem Tov, som også refereres til som Besht, og opstod i Ukraine og Rusland i 1700 tallet. Hasidismen adskiller sig fra andre religiøse retninger ved, at den lægger større vægt på Kabbalah, som er en del af Talmud.³

Ifølge den Israelske ambassade anses en ukrainsk statsborger, der ønsker at emigrere til Israel, som jøde, hvis personen kan dokumentere enten at have en jødisk bedstefar eller en jødisk bedstemor (jfr. hertil afsnittet om dokumenter). Ambassaden antager således udelukkende den genetiske definition som kriterium for en jøde. En person, der konverterer til jødedommen, anerkendes således ikke som jøde og vil ikke på dette grundlag kunne emigrere til Israel. Ambassaden oplyste endvidere, at en person, der er konverteret til jødedom, ikke anerkendes i det ortodokse Israel, hvis personen er konverteret gennem andre retninger end den ortodokse.

Jewish Council oplyste, at en jøde er en person, der subjektivt anser sig selv som jøde, og som har interesse for jødisk kultur. Desuden er en person genetisk en jøde, hvis vedkommende har jødiske forældre og en jødisk bedstemor eller bedstefar. I Israel lever ifølge rådet 32 forskellige grupper af etniske jøder.

Jewish Community of Odessa mente, at jøder var kun sådanne, der kan defineres genetisk og religiøst, ved at deres bedstemoder var jødisk. Organisationen mente desuden, at der var mange, som i forbindelse med muligheden for emigration angav at være genetiske jøder, men at de ikke var jøder i deres hjerter.

³ Kilde: Shamas, the Jewish Internet Consortium, Hebrew College's Center for Information Technology, Brookline, MA, USA. Januar 2000.

Ifølge folketællingen fra 1989 udgør det samlede antal indbyggere i Ukraine 52 mio. Ud af disse 52 mio. er 14 mio. (ca. 27%) af anden etnisk oprindelse end ukrainsk. Den største gruppe ikke-ukrainer udgøres af russere (ca. 22%), og den næststørste gruppe (ca. 1%) udgøres af jøder. Derudover bor der hviderussere, bulgarer, polakker, ungare, moldavere, tyskere, rumæner, grækere, tatarer m.fl. i Ukraine.

State Committee of Ukraine for Nationalities and Migration oplyste, at der ifølge folketællingen i 1989 i alt levede 486.000 jøder i Ukraine. Statskomiteen oplyste endvidere, at de ukrainske jøder overvejende er urbane, idet 481.000 ifølge statistikken fra 1989 bor i byerne i hovedsageligt Kiev (20,7%), Odesa (14,2%), Dnipropetrovsk (10,3%) og Kharkiv (10,1%). I Odesa er 60% af indbyggerne af anden etnisk oprindelse end ukrainsk.

3.1. Emigration

Imidlertid er der siden 1989 sket en større udvandring af jøder til hovedsageligt Israel, USA og Tyskland. Udvandringen til Tyskland sker i forbindelse med det tyske emigrationsprogram for jøder fra SNG landene⁴. Programmet har til formål at få flere jøder til Tyskland og indgår som *Wiedergutmachung*. Den største andel af den jødiske indvandring fra SNG landene udgør de ukrainske jøder. Ifølge tal, der baserer sig på oplysninger fra Statens Statistiske Komité, og som blev forelagt af State Committee of Ukraine, er der i alt udvandret 311.637 personer til Israel, og ifølge israelske oplysninger ligeledes fremlagt af statskomiteen omfatter emigrationen til Israel 242.187 personer. (Jfr. bilag nr. 2).

Statskomiteen oplyste, at udvandringen fra Ukraine er faldet siden selvstændigheden i 1991, og at faldet omfatter alle etniske grupper og således også jøder. I 1990 var jøderne med 90.000 personer den største udvandringsgruppe. Jøderne kunne på det tidspunkt udvandre med henblik på familiesammenføring. I 1996 udgjorde jøderne 37% og i 1997 36%. I dag er den største etniske gruppe, som udvandrer til Israel ukrainere efterfulgt af russere. I 1997 udrejste 21.000 personer til Israel, og af disse var 7.000 jøder. Resten var ikke-jøder, som udvandrede med henblik på familiesammenføring. Statskomiteen mener, at dermed har emigrationen mistet sin etniske farve.

Den israelske ambassade oplyste, at den i 1999 har udstedt omkring 24.000 visa på basis af den israelske lov om indrejse af jødiske ukrainere, der ønsker at udvandre til Israel. Årligt udvandrede desuden mellem 3-4.000 jøder til andre lande og cirka 10.000 til Tyskland. Ambassaden oplyste endvidere, at kun 36% af de personer, der udvandrer til Israel er jøder.

Den israelske ambassade vurderede, at jøderne emigrerer udelukkende af økonomiske grunde. Samme opfattelse var Jewish Council, som tilføjede, at når mange jøder anførte antisemitisme som årsag til, at de emigrerer, var dette ikke korrekt. Association of Jewish Organisations mente, at udvandringen sker hovedsageligt af rent økonomiske grunde, men sammenslutningen mente også, at 20% emigrerer på grund af antisemitisme.

⁴ SNG = S sammenslutningen af Uafhængige Stater (SUS på norsk, CIS på engelsk)

Ukrainian Conflict Resolution Association anførte, at den største udvandring af Ukraine sker blandt de etniske jøder og etniske tyskere, og organisationen mente desuden, at udvandringen er bundet til den dårlige økonomiske situation og til negative forventninger til fremtiden.

Jewish Community of Odessa anførte, at det er de mest aktive jøder, der har forladt landet. Organisationen mente, at det utvivlsomt er den dårlige økonomi, der er årsagen til den jødiske emigration. Organisationen mente desuden, at den ukrainske stat gerne så, at jøderne blev i landet.

4. Generelle sociale, økonomiske, uddannelsesmæssige og politiske forhold

4.1. Sociale og økonomiske forhold

Samtlige kilder angav, at Ukraine befinder sig i en alvorlig økonomisk situation. Dette hænger ifølge Jewish Council i en vis grad sammen med omstillingen fra planøkonomi til markedsøkonomi. Rådet mente, at nogle borgere er velhavende og har en høj levestandard, mens andre er meget fattige, og at det i særdeleshed gælder pensionister og arbejdsløse. Rådet mente, at arbejdsløsheden ligger på ca. 20%, og at pensionen andrager mellem 50 og 85 Hryvnia⁵ om måneden. Den statslige fastlagte og lovbefalede minimumsløn ligger ifølge den danske ambassade på 57 Hryvnia om måneden, og at dette beløb bruges af staten til beregning af pensioner og socialhjælp. Odessa Organisation of International Society for Human Rights oplyste, at gennemsnitsindtægten ligger på 70-80 Hryvnia om måneden. Organisationen mente, at den registrerede arbejdsløshed ligger på 25%, og tilføjede, at det korrekte tal var større, idet mange arbejdsløse ikke lod sig registrere. Formanden oplyste, at han selv var arbejdsløs og fik 27 Hryvnia (hvilket svarer til 41 danske kroner) om måneden i arbejdsløshedsunderstøttelse. En vestlig ambassade nævnte som et eksempel på niveauet for offentlige lønninger, at en officer inden for politiet modtager en månedsløn på 400 Hryvnia.

Helsinkikomiteen oplyste, at de jødiske organisationer i vid udstrækning arbejder velgørende. Dette blev bekræftet af Association of Jewish Organisations, der oplyste, at den ydede velgørehedshjælp til bl.a. ældre mennesker. Sammenslutningen oplyste endvidere, at den udover at yde hjælp til medicin mv. driver et suppekøkken i Kiev, hvor den dagligt bespiser 2.000 mennesker. Jewish Community of Odessa oplyste, at den er en humanitær organisation, der yder hjælp i form af mad og medicin, og at den driver to børnehjem, et for drenge og et for piger.

Helsinkikomiteen oplyste, at der findes en række jødiske forretningsfolk, som donerer midler til socialt arbejde, som ikke kun kommer jøder til gode, men også andre ukrainske borgere.

Odessa Organisation of International Society for Human Rights mente, at de humanitære organisationer, hvoraf nogle kun eksisterer på papiret, får donationer fra f.eks. Tyskland i form af medicin og penge. Organisationen understregede, at de økonomiske vilkår var ens for alle uanset det etniske tilhørsforhold.

4.2. Uddannelse

State Committee of Ukraine for Nationalities and Migration oplyste, at der findes fem jødiske skoler, hvor der undervises på jiddisch og hebraisk. Der er ti børnehaver og 63 søndagsskoler. Derudover findes der et jødisk universitet, nemlig Solomon universitetet i Kiev. Ifølge Jewish Council er 70% af de studerende på universitetet ikke-jøder. Statskomiteen oplyste endvidere, at på

⁵ Ifølge valutakursen den 28. januar 2000 svarer 10 Ukraine Hryvnia (UAH) til 13,53 DKK.

videnskabsakademiets politiske og etnopolitiske institut findes desuden en afdeling, der forsker i jødisk kultur. Der er i Kiev fire jødiske statsteatre, (Jewish Council oplyste, at der i alt er seks jødiske teatre), som delvis støttes af midler fra kulturministeriet. Den Israelske ambassade oplyste, at der i de jødiske skoler undervises i jødisk historie i henhold til det israelske undervisningsministeriums retningslinjer. Efter Helsinkikomiteens vurdering, er de jødiske skoler bedre udrustet end de almindelige skoler, idet de jødiske skoler får økonomisk hjælp fra den jødiske diaspora. Association of Jewish Organisations oplyste, at organisationen ydede hjælp til unge mennesker i forbindelse med deres uddannelse. Jewish Community of Odessa oplyste, at Odesa har tre jødiske skoler og et jødisk bibliotek, og at den gerne vil have flere skoler. Den første skole blev grundlagt for 7 år siden af en rabbiner fra Israel. Børnene opdrages i skolerne i dag, således at deres jødiske identitet styrkes. Det er således børnene, der lærer deres forældre, der er opvokset under Sovjetunionen, og hvor sådan undervisning var forbudt, om jødisk kultur.

Formanden for Jewish Community of Odessa oplyste, at han var skolebestyrer for en jødisk skole, nemlig Ohr Somayach skolen. Ifølge formanden, skal jødiske skoler for at få statslicens dokumentere, at de opfylder et statsligt fastlagt uddannelsesprogram. Skolerne får midler fra forskellige sponsorer, men de får ingen økonomisk hjælp fra staten, da den mangler midler. Formanden erkendte dog, at den skole, han er formand for, ikke ønsker statstilskud for derved af undgå, at staten blander sig i skolens forhold. Formanden mente endvidere, at ukrainske skoler gennemgående mangler kvalitet, og at der ofte er problemer med lærerens lønudbetaling. Der var således flere og flere lærere, der søgte ansættelser i de jødiske skoler. Han oplyste endvidere, at med hensyn til de videregående uddannelser, kan unge jøder uden at opfylde de sædvanlige adgangsbetingelser studere i Israel på universitetet i Jerusalem inden for et særligt uddannelsesprogram ved navn *Odessa*. Programmet omfatter især naturvidenskabelige og tekniske studier. Han beklagede, at de unge studenter som regel bliver i Israel og ikke vender tilbage til Ukraine, og at deres familier senere ligeledes udvandrer til Israel.

Ukrainian Conflict Resolution Association anførte, at der er dobbelt så mange uddannede blandt jøder som blandt den øvrige befolkning. Således har for hver 1.000 ukrainske borgere 120 en højere uddannelse, hvorimod der blandt jøder er 450 højtuddannede. Organisationen tilføjede, at tallene er grove, men at de angiver proportionerne korrekt. Jøder er hovedsageligt uddannet inden for medicin, kultur, jura og videnskab.

4.3. Jødiske organisationer

I forbindelse med Ukraines selvstændighedsbestræbelser har det jødiske mindretal ifølge State Committee of Ukraine for Nationalities and Migration ydet en værdifuld indsats. Jøderne bidrog efter selvstændigheden til en generel etnisk genopblomstring i Ukraine. De var de første til at etablere egne organisationer, at etablere presse, at oprette uddannelses- og kulturinstitutioner m.m., hvorved de satte eksemplet for andre etniske grupper. Jøderne ledede genopblomstringsprocessen ved at danne organisationer på landsplan efter kooperationsprincippet. Statskomiteen nævnte således, at det Nationale Råd for Etniske Ukrainer, som er en paraplyorganisation for alle ukrainske etniciteter, blev stiftet af jøderne, og at lederen i dag er en jøde. Endvidere mente statskomiteen, at jøderne forholder sig loyale overfor den ukrainske stat, idet de opererer indenfor den ukrainske

lovgivning. De behandles derfor af staten på samme måde som andre ukrainske borgere. (Jfr. bilag 3)

Alle foreninger skal ifølge lov om borgerforeninger registreres ved at fremvise stiftelsesdokumenter, ledelsesforhold mv. og derefter godkendes i justitsministeriet. Ifølge statskomiteen findes der et netværk af jødiske foreninger. De to største jødiske organisationer er Association of Jewish Organisations og Jewish Council. Begge organisationer har status som nationale (All-Ukrainian) organisationer, idet begge organisationer har afdelinger og underorganisationer i næsten alle ukrainske byer. Association of Jewish Organisations har således 205 afdelinger i 80 byer. Blandt Jewish Council's programpunkter er mindet om de jøder, der blev henrettet under nazisterne, herunder Babij Jar stiftelsen. I forbindelse med stiftelsens arbejde har 2000 ukrainere fået en særlig anerkendelse for at have reddet jøder under den tyske besættelse. I 1999 blev All-Ukrainian Congress stiftet af den jødiske forretningsmand Vadim Rabinovich med det formål at samle alle jødiske organisationer under et. Det lykkedes imidlertid ikke, og i dag er de jødiske organisationer splittede.

Jewish Community of Odessa oplyste, at organisationen blev stiftet og holdt sit første møde i Odesa, hvor der lever 40.000 jøder, i 1988, endnu medens landet hørte under Sovjetunionen. Det var en vanskelig periode, hvor organisationen var under overvågning af det sovjetiske efterretningsvæsen (KGB). Organisationen tilføjede, at den i dag ingen problemer har med myndighederne.

Helsinkikomiteen bekræftede, at alle jødiske organisationer kan arbejde frit.

4.4. Politiske forhold

Jøder er ifølge Ukrainian Conflict Resolution Association velintegreret i det politiske system, og der findes flere kendte politikere som er etniske jøder. Således er lederen af det Ukrainske Socialdemokratiske Parti, jøde, den tidligere minister for Tjernobyl er jøde, den tidligere borgmester i Odesa er jøde, en af kandidaterne til borgmesterposten i Kiev er jøde, han tabte dog valget som nummer to, og endelig er den mellem 1993 og 1994 fungerende premierminister Yefim Zvyagilsky etnisk jøde.

Desuden har også Vinitza og Jalta - udover Odesa - ifølge Jewish Council haft jødiske borgmestre, og der har været flere jødiske viceministre og en vicepremierminister. Ifølge den Israelske ambassade har det ukrainske parlament i dag mellem 12 og 14 jødiske medlemmer.

Der er ifølge Jewish Community of Odessa ingen deciderede jødiske partier, men jødiske vælgere foretrækker jødiske kandidater.

Jewish Council mente ikke, at der findes forhold, der forhindrer jøder i at være politisk aktive, men rådet mente samtidigt, at det er svært for de jødiske repræsentanter i parlamentet at arbejde i den politiske administration og struktur, da ingen fortæller dem hvordan. Endvidere mente rådet, at de jødiske parlamentsmedlemmer ikke arbejder specielt med jødiske spørgsmål.

4.5. Jødisk presse

Der udgives ifølge State Committee of Ukraine for Nationalities and Migration 20 jødiske aviser, hvoraf nogle får statsstøtte. Parlamentet udgiver en avis, Ukraines Stemme, som udkommer med seks forskellige tillæg, hvoraf et af dem indeholder jødiske nyheder. Desuden sendes der et jødisk program, *Jakhad* (Sammen) på den nationale TV kanal. Association of Jewish Organisation udgiver to aviser, og oplyste endvidere, at det jødiske mindretal i alt udgiver 30 publikationer. Jewish Community of Odessa udgiver to jødiske aviser i Odesa, og tilføjede, at der desuden sendes to jødiske programmer på fjernsynet.

5. Religiøse forhold

De ukrainske jøder er ifølge Association of Jewish Council hovedsageligt ortodokse jøder, men der findes desuden en mindre gruppe reformister med omkring 20 menigheder. Inden for de ortodokse jøder er hovedparten hasidister. 5% af de ukrainske jøder overholder de religiøse love, men formanden for sammenslutningen mente også, at alle jøder dybest set er troende, og at der ikke findes jøder, som ikke er religiøse. Jewish Community of Odessa havde ingen oplysninger om, hvor stor en andel af jøderne i Ukraine eller Odesa, der er troende.

I 1992 udstedte Ukraine et dekret, hvorefter bygninger, der tidligere tilhørte religiøse grupper, og som blev konfiskeret i sovjetperioden, skal leveres tilbage til enten fri brug eller eje. State Committee of Ukraine for Nationalities and Migration oplyste, at 20 synagoger i perioden var givet tilbage de jødiske samfund.

Association of Jewish Organisations var utilfreds med forløbet af tilbageleveringen, idet jøderne i Kiev hidtil kun har fået tilbageleveret én ud af 17 bygninger, og desuden mente sammenslutningen, at tilbageleveringen foregår langsomt. Der er således i Kiev, hvor der bor 100.000 jøder i dag kun to synagoger. Sammenslutningen har dog fået tilbudt yderligere bygninger, men den vil af hensyn til sin økonomi kun have de bygninger tilbage, som ikke er ødelagte, og hvor istandsættelsen økonomisk er overkommelig.

Jewish Council bekræftede, at jøderne har fået én synagoge tilbage, og at det skete i 1992. Rådet tilføjede, at også andre religiøse grupper har fået tilbageleveret religiøse bygninger. Rådet understregede, at problemerne med tilbagelevering af tidligere religiøse bygninger ikke kun vedrører jøder, men også andre religiøse grupper, f.eks. de kristne.

I Odesa findes der ifølge Jewish Community of Odessa to synagoger. Den ene af synagogerne blev givet tilbage efter systemskiftet og har tidligere under sovjetstyret været brugt som gymnastiksal.⁶

Ukrainian Conflict Resolution Association anførte, at problemerne med den langsomme tilbagelevering af religiøse bygninger har sammenhæng med de almindelige dårlige økonomiske forhold, idet de nye ejere kræver økonomisk kompensation for tilbageleveringen, og at staten mangler midler til opkøb. I L'viv foregår der i øjeblikket en sag om netop størrelsen på kompensation til de nuværende ejere.

Den Israelske ambassade mente, at de problemer der er i forbindelse med tilbagelevering af tidligere religiøse bygninger også kan henføres til, at de jødiske organisationer har problemer med organisation og administration af bygningerne.

⁶ Delegationen besøgte synagogen og kunne konstatere, at synagogen var i stærk forfald, og at der i salens loft stadig kunne ses spor af påmalede kommunistiske slagord.

6. Retslige vilkår

6.1. Lovgivning i forhold til mindretal, herunder jøder

State Committee of Ukraine for Nationalities and Migration oplyste, at de folkeretslige kriterier for definition på minoriteter anvendes i ukrainsk lovgivning. Ifølge den juridiske definition anses ukrainske statsborgere af ikke-ukrainsk etnisk oprindelse som etniske nationaliteter. På det personlige plan afgøres tilhørsforholdet ud fra en følelse eller bevidsthed om at tilhøre en bestemt etnisk gruppe.

State Committee of Ukraine for Nationalities and Migration oplyste, at loven om nationale minoriteter i Ukraine blev vedtaget i 1992, og at den omfatter alle etniske minoriteter i Ukraine således, at der ikke findes en speciel lovgivning for jøder (loven er vedlagt rapporten som bilag 4). Komiteen tilføjede, at en ny lov er under udarbejdelse. Den eksisterende lov, der sikrer minoriteternes rettigheder på en lang række områder, er blevet anerkendt af Europarådet. Komiteen mente, at staten fortsat behøver at arbejde med den praktiske realisering af loven for nationale minoriteter. Endvidere har det ukrainske parlament i 1997 ratificeret Europarådets rammekonvention for nationale minoriteter, og i december 1999 ratificerede Ukraine som det 9. land i Europa European Charter vedrørende regionale sprog. Denne indeholder fire typer forpligtelser, og Ukraine har forpligtet sig til det maksimale niveau. Dette er, tilføjede komiteen, udgiftskrævende, men staten prioriterer etnisk fred højt. Desuden havde Ukraine allerede forud for ratificeringen realiseret mange af bestemmelserne, f.eks. eksisterer der 2.500 skoler for det russiske mindretal. Endelig er minoriteternes sproglige, kulturelle og religiøse rettigheder sikret ved art. 10 og 11 i den ukrainske forfatning, som blev vedtaget i juni 1996.

The Jewish Council mente, at loven om minoriteter er tilfredsstillende, men at den i praksis bliver administreret dårligt. International Organisation of Human Rights mente, at loven om minoriteter ikke bliver omsat i praksis.

Med hensyn til de kulturelle institutioner for mindretal mente Jewish Council, at de kulturelle aktiviteter burde finansieres af staten, men rådet erkendte samtidigt, at staten ingen midler har.

6.2. Religionsfrihed

Flere kilder, herunder Association of Jewish Organisations, Jewish Council, Odessa Organisation of International Society for Human Rights og Helsinki-komiteen, understregede, at der i dag er religiøs frihed i Ukraine, og at alle religiøse grupper, herunder jøder, frit kan praktisere deres religioner. (Jfr. desuden afsnit 5 om religiøse forhold.)

6.3. Forhold omkring dokumenter og udstedelse af dokumenter

State Committee of Ukraine for Nationalities and Migration oplyste, at etnisk oprindelse ikke længere fremgår af pas og andre dokumenter, der udstedes i den offentlige administration. Som eksempler nævntes ansættelseskontrakter, uddannelsespapirer og vielsesattester. Ændringen skete i

1992 ved lov om pas og fødselsregistrering, hvor borgerne efter lovens ikrafttræden skulle have udskiftet gamle pas og fødselsattester. Ifølge planen skulle udskiftningen være gennemført pr. 01.01.2000, hvorefter alle gamle dokumenter herefter ville være ugyldige. Udskiftningen har dog været vanskeligt at gennemføre i praksis, hvorfor der stadig findes enkelte få gamle dokumenter, herunder gamle indenrigspas, som fortsat ikke er udskiftet og derfor stadig er gyldige. Komiteen tilføjede, at ikke alle etniske minoriteter er tilfredse med den nuværende lovgivning om dokumenter, idet de gerne vil have bekræftet deres etnicitet og dermed deres identitet.

Jewish Council oplyste, at tidligere under kommunismen skjulte jøder og børn af blandede ægteskaber deres identitet, men at situationen i dag er omvendt. Det var under Sovjetunionen ifølge den Israelske ambassade muligt at ændre navn eller at tage ægtefællens navn, og mange jøder tog i 1950'erne navneforandring for at skjule deres etnicitet. I dag ønsker mange jøder at genfinde deres etniske identitet og at få deres oprindelige navne tilbage. Det er dog i dag meget vanskeligt at få navneforandring i Ukraine.

State Committee of Ukraine for Issues of Nationalities and Migration oplyste endvidere, at der i dag kun foretages registrering af etnisk tilhørsforhold i migrationsstatistikken, og at dette kun sker, såfremt emigranterne ønsker at oplyse om deres etniske tilhørsforhold.

Flere kilder, herunder The Jewish Community of Odessa, den Israelske Ambassade og en vestlig ambassade, oplyste samstemmende, at der er mange falske dokumenter, som angiveligt bekræfter jødisk identitet, i omløb. Den israelske ambassade har kontrolleret et udvalg af de fremlagte dokumenter, og har konstateret, at 40% af de udvalgte dokumenter var falske. Baggrunden for forfalskningerne er, at dokumentation for jødisk etnicitet giver adgang til emigration til Israel, Tyskland, USA og andre lande. Den Israelske Ambassade oplyste, at det er muligt, at købe alle slags dokumenter, og at kvaliteten afhænger af, hvor mange penge der kan erlægges. Ambassaden har dog mulighed for at ægthedsvurdere samtlige dokumenter. Den bemærkede, at Israel har fundet frem til cirka 45 personer, der er emigreret til Israel på grundlag af falsk dokumentation, og som har vist sig ikke at være jøder. En vestlig ambassade oplyste, at den på grund af de mange forfalskninger ikke anerkender dokumenter udstedt efter 1989.

Ifølge den danske ambassade finder der personregistrering sted gennem Kontoret for pas og visaregistrering (Otdel viz i Rgistratsii (OVIR)), og at registreringen foregår decentralt i kommunerne. Der er registreringspligt, og den seneste adresse fremgår af det interne pas.

7. Forholdet mellem jøder og andre befolkningsgrupper

Samtlige kilder anførte, at der kan være antisemitisme på privat basis. Samtlige kilder anførte endvidere, at antisemitismen hovedsageligt er af verbal karakter. Den norske ambassade oplyste tillige, at der i de sidste tre år således ikke har været tilfælde, hvor antisemitisme har udartet sig til vold. Kun én kilde, nemlig Association of Jewish Organisations, kunne nævne et tilfælde, hvor en jøde har været udsat for fysisk vold, fordi vedkommende var jøde. Det drejede sig om en jødisk kvinde, der var på torvet for at handle, og ved at rynke på næsen af et svinehoved blev slået i ansigtet af en fuld mand, hvorefter hun slog ham med en blikkasse, så han faldt omkuld. Ingen af de øvrige kilder, herunder den Israelske ambassade, kendte til tilfælde, hvor en jøde har været udsat for fysisk vold, fordi han/hun var jøde. Ingen kendte heller til tilfælde, hvor en jødisk kvinde har været udsat for voldtægt, fordi hun var jøde.

Det amerikansk jødiske advokatfirma Frishberg & Partners, som har haft kontor i Kiev siden 1991, udtalte, at forholdet til jøderne siden Ukraines selvstændighed er blevet væsentligt forbedret, og at de ukrainske borgere i dag generelt ikke er interesseret i spørgsmål om nationaliteter. Advokaterne mente endvidere, at jøder i det ukrainske samfund i dag har gode forhold, således er f.eks. en af præsidentens rådgivere jøde. Advokaterne mente dog også, at der i regionerne kan være en lidt mere grov holdning. Firmaet refererede til en sag, det havde haft i Vestukraine, hvor et planlagt opkøb af gammelt jødisk religiøst jord viste sig problematisk og ikke var lykkedes. Firmaet kunne dog ikke udelukke, at problemerne med opkøbet havde sammenhæng med, at køberne var udlændinge, snarere end at det havde sammenhæng med, at det drejede sig om jødisk jord.

Jewish Community of Odessa mente, at den antisemitisme, der forekommer i dagligdagen, er mere rå på landet end i byerne. Organisationen har via annoncer opfordret jøder til at melde sig, hvis de har oplevet nogen former for overgreb. En del mennesker har henvendt sig, dog ikke med problemer i forbindelse med overgreb, men med økonomiske og sociale problemer, og organisationen har således ikke kendskab til, at der er forekommet fysiske overgreb på jøder.

Formanden for Association of Jewish Organisations oplyste, at han et par gange er blevet overfaldet verbalt. Han oplyste endvidere, at sammenslutningen registrerer hændelser, hvor der indgår antisemitisme, men den kunne trods dette ikke give oplysninger om antal, omfang eller karakter af sådanne hændelser. Sammenslutningen forklarede det med, at folk er vant til at blive udsat for antisemitisme, og at de derfor ikke henvender sig med oplysninger til den. Sammenslutningen mente, at det er hooligans og gale mennesker, som er antisemitiske, og når jøder anfører, at de er bange for at bo i landet på grund af antisemitisme, har de grund til at være det.

Odessa Organisation of International Society for Human Rights mente ikke, at antisemitisme er et problem i Ukraine i dag og især ikke i Odesa, som organisationen omtalte som multinational.

I forbindelse med borgmester-, parlaments- og præsidentvalgene har der ifølge Helsinkikomiteen været enkeltstående tilfælde af antisemitisme. Dette var især i forbindelse med borgmestervalget i Kiev, hvor en jødisk kandidat opstillede. Nogle kendte politiske populister, som ifølge komiteen dog ikke er særligt indflydelsesrige, har om nogle jødiske modkandidater udtalt, at de bar ”mærkelige navne”, dvs. ikke-ukrainske navne.

Ukrainian Conflict Resolution Association anførte, at antisemitisme historisk har været knyttet til den ortodokse kirke, men at dette ikke længere er tilfældet. Antisemitisme kommer i dag fra marginale grupper.

Ukrainian Conflict Resolution Association mente, at antisemitisme har oprindelse i misundelse, idet jøder generelt er bedre uddannet end den øvrige befolkning. Associations of Jewish Organisations mente, at antisemitismen på privat niveau opstår i forbindelse med dårlig økonomi. Denne opfattelse havde også Helsinkikomiteen.

Odessa Organisation of International Society for Human Rights oplyste, at der kan forekomme chikane fra mafiamedlemmer over for velhavende jøder.

7.1. Former for antisemitisme

Antisemitisme kan ifølge den norske ambassade tage form som mobning, ifølge Ukrainian Conflict Resolution Association som skældsord, og ifølge Helsinkikomiteen kan den komme verbalt til udtryk ved køer i butikker, og at det af og til sker, men ikke hver dag, og desuden, tilføjede komiteen, kan nogle personer være meget følsomme. Komiteen mente endvidere, at hvis der skulle forekomme fysiske overgreb, vil systemet selv med alle dets mangler beskytte den skadelidte. Advokatfirmaet Frishberg & Partners mente, at antisemitisme kan udtrykke sig som vittigheder og anekdoter, men at det også rammer andre som f.eks. farvede og udlændinge. Jewish Community of Odessa mente, at der har været tilfælde, hvor der i forbindelse med nabostridigheder var malet antisemitisk graffiti på husmure.

7.2. Antisemitisk presse

Ifølge samtlige kilder finder antisemitisme også udtryk i avis- og tidsskriftsartikler.

Jewish Council oplyste, at der er en lille gruppe på en fem til seks aviser, der af og til bringer antisemitiske artikler. Fire af disse aviser er: *Idealist*, der udkommer i ca. 1.000 eksemplarer, *Za Vilny Ukrainu*, *Non-Conquered Nation* og *Vechernij Kiiv*. Dette antal skal dog, mente rådet, sættes i relation til, at der i alt udgives cirka 2.500 aviser i Ukraine.

Association of Jewish Organisation oplyste, at de aviser, der bringer antisemitiske artikler, læses af et ubetydeligt antal mennesker, og at artiklerne hovedsageligt bringes i forbindelse med valg. Sammenslutningen registrerer alle sådanne artikler. En børneavis, der udgives af en statsstøttet kulturforening i Kharkiv, ved navn *Prosjeta*, har især vakt sammenslutningens vrede, og den har anlagt sag ved domstolen (jfr. afsnittet om retsforhold).

Helsinkikomiteen bekræftede, at nogle aviser bringer antisemitiske artikler, men at der i den ene og samme udgave også kan være artikler fra jødiske organisationer. Desuden mente komiteen, at

jødernes opmærksomhed på sådanne artikler i sig selv gjorde, at disse artikler blev mere kendte end de ellers ville være blevet. Der udgives derudover også nogle få bøger med antisemitisk indhold. Det samlede oplag på aviserne er dog meget lille, nemlig på mellem 3-5.000 eksemplarer. Jøderne har ifølge Helsinkikomiteen anlagt sager i henhold til artikel 66 i straffeloven (jfr. nedenstående afsnit om retsforhold).

State Committee of Ukraine for Nationalities and Migration oplyste, at der er nedsat et ekspertråd under informationsministeriet, som indsamler antisemitiske artikler, og statskomiteen kan, hvis det skønner det nødvendigt, anlægge sag mod udgiveren eller forfatteren. Komiteen oplyser, at avisen *Idealist*, som udgives i Vestukraine, har udgivet artikler med antisemitisk indhold.

Ukrainian Conflict Resolution Association oplyste, at ifølge loven om massemedier er artikler med anti-etnisk indhold forbudt, idet der ifølge denne lov ikke må skabes modsætningsforhold mellem grupperne. Jøderne kan også selv anlægge sag ved domstolene angående konkrete artikler. Organisationen kendte ikke til aviser, der er konsekvent antisemitiske.

Jewish Council bekræftede, at det er muligt at retsforfølge forfattere til antisemitisk litteratur og artikler, men mente også, at det på grund af ytringsfriheden kan være vanskeligt at få medhold.

7.3. Antisemitiske grupper og organisationer

Samtlige kilder anførte, at der findes højreekstremistiske og nationalistiske grupper, der er antisemitiske.

Den norske ambassade vurderede, at de højreekstremistiske grupper er små og kraftløse. Ambassaden oplyste endvidere, at antisemitismen hovedsageligt findes i Vestukraine, som gennemgående er mere nationalistisk orienteret, og at den ofte går hånd i hånd med fremmedfjendskhed overfor andre etniske grupper, som f.eks. russere. Ambassaden nævnte dog også et eksempel på en nationalistisk gruppe, der ville have ændret navnet på en gade, fordi den var opkaldt efter den russiske forfatter Alexandre Puskhin, og at den selvsamme gruppe ikke havde indvendinger mod at opkalde den efter en jøde.

Helsinkikomiteen, der har en afdeling i L'viv, mente, at der findes en del ekstremistiske grupper og organisationer, men at de har få medlemmer, og at organisationerne enten er imod alle ikke-ukrainske etniciteter, eller mod russere, mod kaukasiere eller muslimer. Der findes også panslavistiske grupper, som vil bekæmpe jøderne, men grupperne er marginale. Komiteen oplyste endvidere, at disse grupper hovedsageligt findes i Vestukraine i L'viv, ligesom det også kun var i L'viv, der findes deciderede antisemitiske partier. Sådanne partier omfatter Ukrainian National Assembly (UNA), Ukrainian Social-National Party (SNPU) og Det Ukrainske Slaviske Parti (der er panslavistisk). Lederne udtaler sig ifølge Helsinkikomiteen dog ikke antisemitisk i offentligheden, men lavere rangerende medlemmer gør. Helsinkikomiteen oplyste endvidere, at højreekstremisten Basyluk opstillede ved sidste præsidentvalg, men at han kun fik 0,14% af stemmerne. Ved sidste parlamentsvalg var ingen af de ekstremistiske partier kommet over spærregrensen på 4%, og i alt havde de tilsammen kun fået 2,5% af stemmerne.

Helsinkikomiteen understregede, at antisemitismen generelt ikke har slået rod i Vestukraine. Under 2. verdenskrig bestod modstandsbevægelsen i Vestukraine udelukkende af jøder, og en kendt kirkeleder gav beskyttelse til op mod 300 jøder fra nazisternes forfølgelse. Han var også den eneste kirkeleder i Europa, der personligt skrev til Hitler og klagede over jødeforfølgelsen. I Østukraine var der mange pogromer, som var initieret af russerne og ikke af ukrainerne, hvorimod der ingen pogromer var i Vestukraine. I 1939 blev Vestukraine okkuperet af det sovjetiske militær. Nogle af de ansatte i den medfølgende russiske administration var jøder, og de blev ikke myrdet af modstandsbevægelsen på grund af, at de var jøder, men på grund af at de tilhørte okkuperationsmyndighederne.

Den Israelske ambassade oplyste, at efterkommere af det tidligere nazistiske SS-Galicia af og til forsamlede sig.

8. Forholdet mellem jøder og myndigheder

Samtlige kilder, herunder de jødiske organisationer og den Israelske ambassade, anførte, at der i dag ikke findes statslig støttet antisemitisme. Ukrainian Conflict Resolution Association understregede, at antisemitisme heller ikke findes inden for den politiske struktur blandt de etablerede partier, og tilføjede, at selv nationalistiske partier deklarerer tolerance over for etniske grupper. At der ikke findes politisk motiverede antisemitisme blev bekræftet af Jewish Council, der tilføjede, at rådet ikke kendte til et eneste tilfælde af politisk forfølgelse af en jøde. Den Israelske ambassade anførte, at der heller ikke i forbindelse med valg har været tilfælde af statslig støttet antisemitisme.

Den ukrainske Helsinkikomité angav, at menneskerettighederne i Ukraine sammenlignet med nabolandene i vest er meget dårlige, men at Ukraine i modsætning til sine nabolande i øst har løst sine etniske problemer. Den Israelske ambassade bekræftede, at der ikke finder forfølgelse sted i Ukraine på grund af etniske forhold. Jewish Council oplyste, at der i Ukraine findes 35 forskellige etniske grupper.

Jewish Council anførte, at før Ukraines selvstændighed var der en skjult ikke officiel statslig antisemitisme, men omvendt var antisemitisme i befolkningen forbudt. Jøder var afskåret fra at få visse stillinger og embeder, og kunne ikke udvandre. I dag er situationen nærmest omvendt. Rådet mente, at Ukraine i dag er et godt land for jøder. Desuden, mente rådet, findes der i dag mindre antisemitisme i Ukraine end i USA. Også Association of Jewish Organisations mente, at jødernes forhold til staten var godt.

Det amerikansk jødiske advokatfirma Frishberg & Partners anførte, at alle nationaliteter i Ukraine behandles ens af staten, at Ukraine er et demokratisk land, hvor der er frihed til alle. Der findes ingen statslig støttet undertrykkelse, forfølgelse eller diskriminering mod etniske grupper. Selv har firmaet aldrig haft problemer med myndighederne. Odessa Organisation of International Society for Human Rights bekræftede, at der heller ingen problemer er med hensyn til andre minoriteter som f.eks. russere eller azerier.

Den norske ambassade mente, at på baggrund af tidligere, hvor jøderne i Sovjetunionen konsekvent blev forfulgt, har udviklingen i det nye Ukraine været meget positiv, idet staten både er tolerant og beskyttende overfor jøderne. Ukrainian Conflict Resolution Association kendte ikke til tilfælde, hvor myndighederne ikke har villet yde jøder beskyttelse.

Jewish Community of Odessa mente, at forholdene for jøderne var ens over hele landet, og at organisationen de sidste år ikke har haft problemer med samarbejdet med myndighederne .

Flere kilder, herunder de jødiske organisationer og den Israelske ambassade, anførte som eksempler på den ukrainske stats positive forhold til jøderne, at Ukraines tidligere præsident Leonid Kravtjuk deltog i mindehøjtideligheden ved Babij Jar i anledning af 50-årsdagen for nazisternes henrettelser

af 100.000 ukrainer, russere, sigøjnere og jøder⁷. Præsidenten bad ved den anledning jøderne om tilgivelse. Der blev også henvist til, at den ukrainske premierminister Victor Yushcenko deltog i den i januar 2000 afholdte internationale konference om Holocaust i Stockholm.

Flere kilder, herunder Helsinkikomiteen og advokatfirmaet Frishberg og Partners, mente dog, at om end der ikke findes statslig antisemitisme kan den enkelte offentligt ansatte og leder i statsadministrationen have sin egen private mening om etniciteter.

Ukrainian Conflict Resolution Association oplyste, at politiet generelt ikke begår overgreb mod jøder, men at organisationen ikke kan afvise, at enkelte jøder kan møde modstand hos enkelte politibetjente. Advokatfirmaet Frishberg & Partners oplyste, at der forekommer overgreb begået af politiet, men at baggrunden er personlig vinding og ikke antisemitisme, og tilføjede, at der forekommer lige så mange overgreb af andre nationaliteter som af jøder. Association of Jewish Organisations oplyste ligeledes, at overgreb kan finde sted, men at baggrunden er ganske individuel. Jewish Community of Odessa oplyste, at den indenfor de seneste år ikke har oplevet eksempler på fysiske overgreb og chikane fra politiets side mod jøder. Ifølge Helsinkikomiteen har der været enkelte tilfælde, hvor fængslede jøder er blevet verbalt angrebet af politiet.

Ukrainian Conflict Resolution Association oplyste, at de lavere rangerende politibetjente ofte er korrupte og bruger midler som pengeafpresning. Organisationen understregede dog, at korrruptionen ikke er specifikt rettet mod jøder, men rammer alle grupper i befolkningen. Det sidstnævnte forhold blev bekræftet af Helsinkikomiteen. International Organisation of Human Rights oplyste, at man altid kan henvende sig til politiet, men at man ikke nødvendigvis kan stole på dem. De overholder ikke lovene, og de er ignorante og korrupte. Det gælder især de lavere rangerende politibetjente. Politiledelsen tager formelt afstand fra denne opførsel, men gør dog ikke noget effektivt for at forhindre det.

⁷ Der foreligger ingen nøjagtige angivelser af, hvormange jøder der blev henrettet. Ifølge dokumenter fra den tyske besættelsesmagt var antallet 33.771 personer. Dette tal anses dog for ikke at være korrekt, og andre beregninger angiver tal på mellem 60-98.000 jøder. (Jfr. Kniga Pamjati, Babij Jar, Kiev 1999)

9. Retssystem og retshåndhævelse

Der findes ifølge Advokatfirmaet Frishberg & Partners og Helsinkikomiteen ikke længere lovgivning, der indeholder diskriminerende elementer over for jøder, og Helsinkikomiteen tilføjede, at al lovgivning indeholdende antisemitisme blev ophævet, da Ukraine blev selvstændigt.

Frishberg & Partners gjorde rede for, at den ukrainske appelproces er en standardproces opbygget som andre europæiske domstole med et to-instans-princip.

Med hensyn til mulighed for retsforfølgelse af forfattere, journalister og udgivere af antisemitisk litteratur oplyste State Committee of Ukraine for Nationalities and Migration, at der findes et ekspertudvalg under Informationsministeriet, der har bemyndigelse til at trække tidsskrifter tilbage, hvis de indeholder antisemitisme, der kan skade det jødiske mindretal.

Ukrainian Conflict Resolution Association oplyste, at der findes en paragraf i straffeloven, der kriminaliserer diskrimination af etniske grupper. Der drejer sig om § 66, hvorefter man kan ifalde ansvar for interetniske krænkelser.⁸ Organisationen tilføjede, at der kun er rejst tre sager efter denne paragraf indenfor de sidste 10 år, og at ingen af de anklagede blev dømt. Det er kun statsadvokaten der på eget initiativ kan rejse straffesag efter § 66. Det jødiske samfund kan kun udtrykke sin opponering. Det kan dog ifølge loven om massemedier lægge sag an på baggrund af en konkret artikel, hvorefter forfatteren eller udgiveren kan ifalde ansvar for publicering af materiale med etnisk forfølgelse som tema. Der er dog problemer med den juridiske fortolkning, der gør loven vanskelig at anvende i praksis, og det har givet anledning til kritik blandt de jødiske organisationer.

Helsinkikomiteen henviste til et eksempel, hvor en journalist skrev en artikel med antisemitisk indhold. Der blev anlagt klagesag mod ham ifølge § 66 i straffeloven. Domstolen afviste imidlertid klagen med den begrundelse, at journalisten ikke havde opfordret til fysisk vold, men udelukkende havde brugt verbale udtryk.

Association of Jewish Organisations mente, at lovgivningen i Ukraine er utilstrækkelig, idet forfattere eller udgivere ikke behøver at stå til ansvar for deres antisemitiske artikler. Sammenslutningen har anlagt en retssag, som skal begynde den 10. marts. Sagen drejer sig om en avis, der har publiceret en artikel med antisemitisk indhold. I artiklen beskrives jøder som dårlige mennesker, og det påstås blandt andet, at hvis man dræber en jøde, vil man få tilgivelse for sine synder. Sammenslutningen følte sig sikker på, at den vil vinde denne sag, blandt andet fordi avisens målgruppe er børn.

⁸ Ifølge paragrafen, som lyder ”Krænkelser af en borgers ligeberettigelse i relation til vedkommendes racemæssige eller nationale tilhørsforhold eller i forbindelse med vedkommendes religion” kan straffes med frihedsberøvelse op til tre år og i særlige tilfælde (som beskrives nærmere i teksten) op til 10 år. Den Ukrainske straffelov (Ugolovnyj Kodeks Ukrainy) 1997.

Med hensyn til muligheden for at klage over politiet oplyste advokatfirmaet Frishberg & Partners, at det er muligt at klage til politiet, men at det sjældent sker, da borgerne generelt er bange for politiet. En anden mulighed er at anlægge sag ved en domstol, hvilke alle har ret til efter lovgivningen. Dog er systemet meget bureaukratisk og ofte en stor økonomisk belastning for den sagsøgende.

Ukrainian Conflict Resolution Association bekræftede, at der kan klages skriftligt til politiet, og oplyste endvidere, at politiet er forpligtet til at registrere sådanne klager. Hvis en klage imidlertid ikke fører til et resultat, kan der klages skriftligt til det lokale statsadvokatur eller til en højere instans indenfor politiet. Organisationen anbefalede at kontakte en advokat, for sammen med denne at finde den bedste fremgangsmåde. I praksis, mente organisationen, vil konflikterne blive forsøgt løst uden om domstolene.

International Organisation of Human Rights oplyste, at ønsker en person at klage over politiet, kan der ske henvendelse til prokuratoren. Da dette dog ofte er udsigtsløst, kan der i stedet anlægges sag ved en domstol. Det er imidlertid omkostningsfyldt således, at en arbejdsløs med ringe økonomiske midler ofte er uden mulighed for at beskytte sine rettigheder.

Association of Jewish Organisations oplyste tillige, at myndighederne er tilbageholdende og nødt til vil gå ind i sager med klager over politiet, og indtil i dag er ingen sag afgjort af domstolene.

10. Ind- og udrejseforhold

En vestlig ambassade oplyste, at der ikke er problemer for ukrainske statsborgere, herunder jøder, med at udrejse af landet og eventuelt at genindrejse. Der er heller ingen problemer i forbindelse med udstedelse af dokumenter. Dette blev bekræftet af Associations of Jewish Organisations samt Den Israelske ambassade. (Jfr. bilag 5).

11. Liste over konsulterede personer

Association of Jewish Organisations (VAAD): Kuperberg, Igor, Vicepresident (Ombudsman of Jewish Community of Kiev), Yanover, Yana (Director – The Centre of Jewish Education in Ukraine), Zikhtman, Mara, Rozovskii, Naum, Kuryan, Irina and Mandler, Klara

Embassy of Israel: Official representative

Frishberg and Partners: Brown, Scott E. (Attorney at Law) and Kuchansky, Oleg (Attorney at Law)

Helsinki – 90 Ukrainian Committee: Dickij, Eugen A. (Executive director), Murashov, Iuri (Executive director)

Jewish Community of Odessa: Kutsejko, Mark, (Member of the Presidium of the Regional Committee of the Jewish Congress of Ukraine), Rabzi, Rosa (Secretary of the Chief Rabbim of Odessa)

Jewish Council of Ukraine: Levitas, Ilya M. (President)

Odessa Organisation of International Society for Human Rights: Denda, Valentine (President) (Organisationen er en lokal afdeling af International Society for Human Rights i Frankfurt, Tyskland.)

Royal Danish Embassy: Holch, Jens (Counsellor)

Royal Norwegian Embassy: Helseth, Anders (Ambassador), Mogstad, Oddvin (Attaché)

State Committee of Ukraine for Nationalities and Migration: Datsenko, Andriy (Head of International Relations Department), Malynovska, Olena A. (Head of Department on Refugees and Migration), Troshchynskiy, Volodymyr P. (First Deputy Head)

Ukrainian Conflict Resolution Association: Girnyk, Andrij (President) (Organisationen blev stiftet i 1995 og registreret i 1996 som en All-Ukrainian sammenslutning. Organisationen forsker i etniske konflikter og i løsninger af sådanne, den organiserer konferencer og seminarer om løsning af konflikter.)

Western embassy: Official Representative

12. Bilag

Bilag 1: Kort over Ukraine

Bilag 2: Oversigt over den jødiske emigration udleveret af State Committee of Ukraine for Nationalities and Migration

Bilag 3: Beskrivelse af de ukrainske jøders forhold, udleveret af State Committee of Ukraine for Nationalities and Migration

Bilag 4: Law on National Minorities

Bilag 5: Law on Exit/Entry Procedure for Citizens of Ukraine

Bilag 1

Bilag 2

Bilag 3

Bilag 4

Bilag 5

